

sporoch: neodporúčala hýbať už zaužívanými pomenovaniami. Priznala však, že očividne existuje tlak na definitívne etablovanie termínu *literatúra faktu*. Napriek istej ostrážitosti definuje ju ako druh literatúry, ktorej základným prvkom je fakt objektívnej skutočnosti, a to v logickej a zážitkovej interpretácii. Jej druhovú podstatu chápe v synkréze úžitku a zážitku, čo kauzálné vyplýva z jej schopnosti „zlučovať cesty umeleckého aj vedeckého poznávania“. Kyselovej rozhladenosť po danej problematike dokazuje aj fakt, že jej neunikol ani fenomén prieniku umeleckých žánrov publicistiky do priestoru, v ktorom sa stýkajú žánre náučnej a umeleckej literatúry. A to je už literatúra faktu v dnešnom poňatí.

Pre dotiahnutie bádateľského sujetu tejto úvahy treba ešte uviesť, že P. Liba zásadným spôsobom vstúpil aj do riešenia dodnes horúcej pojmovej problematiky faktu, a to v súvislosti s úvahou nad vzťahom populárnej literatúry a histórie ako vedy, a to v štúdií Problémy „populárnosti“ v historickej epike (in: Problémy historického žánru a literárne vzdelanie. Dolný Kubín – Nitra, 1984). Po rokoch zisťujem, že naše koncepcie boli veľmi blízke, v istých bodoch akoby smerovali priam k vzájomnej identifikácii. Nemohlo k nej dôjsť z príčin, ktoré v tejto súvislosti nepovažujem za potrebné uvádzať. Mocenski výhybkári presmerovali vagóny našich životov na rozdielne koľaje. Prímerom povedané: Peter cestoval rýchlikom intercity, zatiaľ čo môj vagón šibovali po tratiach vicinállok. Viezli sme sa však jedným smerom. Videli sme na seba, aj sme čosi o sebe vedeli, avšak pri rozdielnych rýchlostiach neboli na dialóg vhodné podmienky. Začali sme ho nadväzovať až pred desaťročím. Ale ani príliš hektická doba nie je preň priaznivá. A hoci sa Petrovi Libovi nie vždy darilo stáť nad udalosťami či bokom od nich, ako si to predsa vyzal bezprostredne po „nežnej“, pripúšťal si ich len do tej miery, pokiaľ mu neprekážali ďalej rozvíjať jeho pedagogicko-bádateľský talent. Osobitne sa činil v obcovaní s textami predtým zaznávanej a zanedbávanej kresťanskej intelektuálnej spirituality. Je potešiteľné konštatovať, že ani na tomto poli „relikt ľahostajnosti“ uňho nikdy neprevládol nad stotožnením a príchylnosťou k objektu výskumu.

Milan Jurčo

Životné jubileum Michala Gáfrika

V auguste sa dožil sedemdesiatky literárny historik, textológ, editor, kritik a publicista Michal Gáfrik.

Hoci celý život zasvätil literatúre a bol s ňou bytostne spätý od mladosti, nebolo mu súdené, resp. umožnené venovať sa jej profesionálne po celý život a najplodnejšie tvorivé roky (1973 – 1990) musel stráviť v celkom inom, jemu vzdialenom povolání. Bola to daň za odvahu. Roku 1990 sa vrátil plný tvorivého zápalu, ale s podlomeným zdravím do Ústavu slovenskej literatúry, kde maximálne zúročil svoje vedomosti a archívne i knižničné štúdiá.

M. Gáfrik sa narodil v Gregorovej Vieske 18. 8. 1931. Po krátkom navštevovaní meštianskej školy v Tomášovciach začal študovať na gymnáziu vo Zvolene. Po vojne pokračoval v Lučenci, kde i zmaturoval (1950). Po maturite si zvolil štúdium na Filozo-

fickej fakulte UK, odbor slovenčina – literárna veda, ktoré ukončil r. 1955. Už v tom čase publikoval recenzie a kritiky. Na prvom pôsobisku (Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, predtým a potom Tatran), kde nastúpil r. 1954, vycítili jeho bytostný záujem o literatúru a umožnili mu popri redakčnej práci zapojiť sa aj do tvorivej literárnej činnosti. Spolupracovníci oceňovali aj jeho znalosť a recitácie slovenských básnikov a dramatikov, ktorými adekvátne reagoval na rozličné životné a spoločenské udalosti. Na vedeckú dráhu vkročil r. 1955 nástupom do Ústavu slovenskej literatúry SAV, kde robil internú aspirantúru (ukončil ju hodnosťou kandidáta vied r. 1960). R. 1996 obhájil hodnosť doktora vied.

Niekoľko mesiacov pracoval v Univerzitnej knižnici (1973 – 1974), odkiaľ musel odísť, v r. 1974 – 1979 pôsobil v Ústave racionalizácie v stavebníctve a v r. 1979 – 1990 na Mestskej správe Slovenského štatistického úradu v Bratislave.

Gáfrikova vedecká činnosť sa sústreďovala predovšetkým na Slovenskú modernu, ktorú si všima od čias jej formovania (zač. 20. stor.) až po jej dozvuky (po začiatok 1. svetovej vojny). A tak do centra jeho záujmu sa dostáva Krasko, Roy, Gall, Votruba, Jesenský, VHS, Neresnický, Kosorkin, Groeblová a sčasti i Rázus. Jeho kniha Poézia slovenskej moderny (1965) je podložená dôkladným výskumom dokladov, korešpondencie, dobových hodnotení, literárneho kontextu, biografických súvislostí, verzologickou a textologickou analýzou. Utvára nový komplexný pohľad na túto etapu slovenskej poézie.

Druhá kniha Próza slovenskej moderny mohla vyjsť knižne až takmer po dvadsiatich rokoch (1993). Autor v nej upozornil, že popri kukučínovských tradíciách sa začiatkom 20. storočia formoval nový odlišný typ prózy, ktorá sa často publikovala len časopisecky, a preto unikala pozornosti bádateľov. Dokázal interpretovať prózu jednotlivých autorov moderny tak, že vlastne objavil tú etapu slovenskej prózy, ktorá mohla byť podnetom pre jej nasledujúci vývin (Hrušovský, Gašpar, Urban, Horváth, Hronský). Osobité miesto v knihe venuje Gáfrik ďalšiemu „svojmu“ autorovi, Martinovi Rázusovi v kapitole Etická próza Martina Rázusa (vyšla pôvodne v samizdate M. G.).

Ďalší vývin tohto literárneho obdobia sleduje Gáfrik v knihe Na pomedzí moderny (2001).

Martin Rázus prítomný v literatúre, ale takmer proti svojej vôli i v politike a verejnom živote patril k významným, ba až kľúčovým postavám svojej doby – bol syntetickou osobnosťou, ktorá prežila tragiku existenčného zápasu slovenského národa. Preto mu M. Gáfrik venuje toľko pozornosti. Roku 1995 publikoval Rázusove návraty – svoje príspevky venované najmä obdobiu z počiatkovej Rázusovej tvorby. V dvojzväzkovej monografii Martin Rázus (1998 a 2000) s maximálnou znalosťou dobového, tlačeného, ale i rukopisného materiálu podáva analýzu, interpretáciu a syntézu Rázusovej tvorby a života. Ukazuje zrod a vývin básnického i prozaického diela, ktoré v tých búrlivých dobách nemohli obísť realitu života. Dúfame, že sa nenaplní Ráfusova „nejasná“ obava „v súvislosti s čestnou a dobrou robotou Michala Gáfrika. Nejaké tušenie, že práve táto doba chystá sa zaplaviť nás vlnou zabúdania na takýchto básnikov. Nebude ich mať kto čítať, pretože ich nebude mať kto vydávať. A to, čo v priebehu storočí títo autori na nás videli a skrze slovo tomu dali život, bude zasypané haraburdím, potlačeným hygienickým papierom banalít či rozgúraného mäsa. Nebude už treba ani ideologických pokynov,

ktoré meno sa má vygumovať zo spoločenskej pamäti. Gumovať budú všetci, dobrovoľne, ba usilovne, takisto v mene svetlejšej budúcnosti. To je priveľké riziko pre spoločstvo, ktorého historická pamäť bola tradične deravá.

Preto som tejto monografii vďačný, že je na svete, že naskočila akoby do posledného vagóna odchádzajúcich možností. Michal Gáfrik si možno ani neuvedomuje, akou prepotrebnou bola jeho tvrdohlavá vernosť dávnej téme. Vernosť nevšednému človeku s osudom typicky slovenským.“ (Slovenské pohľady, IV + 117, 9, s. 25)

Dôležité miesto v Gáfrikovej vedeckej aktivite má aj edičná činnosť. Vydal niekoľko čitateľských výberov z literárneho diela slovenských autorov zo začiatku 20. storočia. Je to M. Rázus: Nad mohylou sveta (1965); L. Podjavorinská: Preľatý život cez poly... (1970); J. Jesenský: Listy slečne Olge (1970) a M. Rázus: Argumenty (1993). Škoda, že Gáfrik nemal možnosť vydávať viac, lebo jeho vydania sa vyznačujú jasnou koncepciou, starostlivým výberom a úpravou textu, zasväteným komentárom a úvodom či doslovom. Všetky boli významnými príspevkami k poznaniu autorov. Celkom výnimočné postavenie v slovenskej literatúre má Gáfrikovo akademické vydanie Súborného diela Ivana Krasku (1966, 1993). Editor v ňom zhromaždil celé prístupné poetické, prozaické dielo, preklady a odborné štúdie. Uverejnenému textu predchádzala dôkladná analýza, sledovanie vzniku, vývinu, porovnávanie tlačených a rukopisných variantov, zlomkov a náčrtov. Precízne komentáre detailne zachycujú tento proces. Vydanie Krasku patrí k najserióznejším prácam v tejto oblasti. Veľký časový odstup vo vydaní I. a II. zväzku nezapríčinil nijaký útlm v Gáfrikovej práci, naopak, dielo bolo pripravené do tlače už r. 1971, ale nepriaznivé okolnosti zmarili jeho vydanie. Táto medzera, keď nemohol publikovať, ba ani súkromne študovať v archívoch, sa podpísala aj na absencii III. zväzku, ktorým chcel Gáfrik dovŕšiť vydanie celého Kraskovho diela s výnimkou korešpondencie a štúdií o chémii. Neskôr pomýšľal aj na vydanie súhrnnej korešpondencie, ktorá by mohla výrazne doplniť obraz života a diela Ivana Krasku. Veríme, že sa mu podarí aspoň časť tohto plánu zrealizovať.

Popri štúdiách a článkoch, prinášajúcich nové pohľady na problematiku, Gáfrik v neskoršom období publikoval aj príspevky podložené presnými štatistickými údajmi a vecnými argumentmi, ktoré vyvracali nepravdivé tvrdenia. Bol vždy prísny a nekompromisný k sebe, ale to isté očakával od svojich oponentov. V recenziách a kritikách zaujímal od mladosti prísne vedecké kritériá, mal cit pre estetické kvality a vedel vycítiť nové prúdy v literatúre. Nikdy sa neobzeral na to, „čo sa nosí“, ale vždy staval na estetických i etických zásadách a hľadaní pravdy.

Vedecká práca Michala Gáfrika znamená významný prínos do literárnej histórie, textológie, kritiky a publicistiky. Desaťročie, ktoré uplynulo od jeho návratu do Ústavu slovenskej literatúry SAV, využil maximálne. Potvrdil, že je v slovenskej literárnej vede stále prítomný a podnetný.

K jubileu M. Gáfrikovi srdečne blahoželáme a želáme veľa tvorivých síl, aby mohol obohatiť slovenskú literatúru o ďalšie práce. Veríme, že ho, ako doteraz, nič neodradí od pokračovania v jeho práci a tešíme sa na jeho nové diela.

Marianna Mináriková